

من می دانم، من می توانم

گزارش کارگاه هم اندیشی و تبیین یک بسته آموزشی جدید

اشاره

در بحبوحه تابستان داغ امسال، سه شنبه و چهارشنبه، دوم و سوم مرداد، در میان جمع دلسوز و مشتاقی از معلمان و معاونان و مدیران پیش دبستانی، میزبان فرهیختگانی بودیم که پیامشان را در قالب بسته ای آموزشی برای پیش دبستانی های مجتمع آموزشی جوادالائمه (ع) ابلاغ کردند. در این نشست، آقایان محمد ناصری و سید کمال شهابلو، مسئول و مدیر تولید نشر «قصه و داستان»، بسته آموزشی «من می دانم، من می توانم» را با خود به ارمغان آوردند و به معرفی آن پرداختند. در این بین، نکات مهمی نیز پیرامون تربیت در دوره پیش دبستانی عنوان شد.

این بسته با رویکرد بازی محوری، فعالیت های مشارکتی و توجه به تفاوت های فردی طراحی و تدوین شده است و شامل یک کتاب راهنمای مربی، یک راهنمای والدین، مجموعه کاربرگ های هفتگی و چهار کتاب نوآموز با موضوعات بدن من، خانه من، شهر من و دنیای من است.

این بسته طی برنامه ای منظم و از پیش فکر شده، از چند روز قبل در اختیار مدرسه های مرتبط قرار داده شده بود. هر مدرسه یکی از موضوعات را انتخاب کرده بود و در روز دوم کارگاه، کلاسی را به شکل نمایشی اجرا کرد. آنچه در ادامه می آید، مشروحي است از این کارگاه که تقدیم حضورتان می شود:

روز اول: معرفی بسته آموزشی «من می دانم، من می توانم»

روز اول، جناب آقای ناصری با بیان ویژگی های مناسب یک بسته آموزشی خوب، به معرفی بسته آموزشی و تربیتی «من می دانم، من می توانم» پرداختند. سپس با طرح سؤالی مبنی بر اینکه در دوره پیش دبستانی چه ممنوعیت هایی وجود دارد، شرکت کنندگان را وارد بحث و گفت و گو پیرامون بایدها و نبایدهای دوره پیش دبستانی کردند.

ویژگی های بسته آموزشی خوب

بسته آموزشی که برای این گروه سنی در نظر گرفته می شود، باید ویژگی هایی داشته باشد تا محتوایی خوب و پذیرفتنی در اختیار کودکان قرار گیرد. در مجموعه «من می دانم، من می توانم» تلاش شده است این مؤلفه ها رعایت شود. برخی از آن ها بدین شرح است:

- داشتن برنامه ای جامع و تمام ساحتی: بسته آموزشی خوب بسته ای است که تک بعدی نباشد؛ یعنی فقط به یک قسمت بها ندهد و قسمتی دیگر را رها کند. به عبارت دیگر، همان قدر که مثلاً مهارت های بهداشتی مهم اند، یادگیری مهارت های اجتماعی هم برای کودک مهم است.

- مشخص بودن هدف ها:

بسته آموزشی باید به وضوح مشخص کند از مربی چه می خواهد. در پیش دبستانی، بیشتر مربیان، دانش آموخته رشته هایی غیر از علوم تربیتی هستند، بنا بر این

آنچه به عنوان «کتاب راهنمای مربی» به آن‌ها داده می‌شود، باید از ادبیات فنی دور باشد، به گونه‌ای که مربیان فارغ‌التحصیل از تمامی رشته‌ها بتوانند به راحتی آن را بفهمند و به کار گیرند.

- غنی بودن محتوای راهنمای مربی: از نظر سازمان تعلیم و تربیت کودک، بسته‌هایی خوب اند که راهنمای مربی آن بسته‌ها چاق و پروییمن باشند. در بسته آموزشی «من می‌دانم، من می‌توانم» فعالیت‌های متعدد آمده است که عبارت‌اند از: ۵۰۳ فعالیت مداد و

کاغذی، ۱۶۰ فعالیت کار در خانه، ۱۵۹ بازی، ۱۵۵ قصه، ۶۳ بحث و گفت‌وگو، ۶۵ کاردستی، ۳۰ گردش علمی، ۳۰ نمایش خلاق، ۳۰ آزمون، ۴ پروژه.

این تعدد فعالیت‌ها دست مربی را بازی می‌گذارد که متناسب با فضای کلاس و با توجه به نیازهای بومی، جغرافیایی و تفاوت‌های فردی، بسته را به هر شکل که بهتر می‌تواند، اجرا کند. همان‌طور که بچه‌ها تفاوت‌های فردی دارند، مربی‌ها هم متفاوت‌اند؛ یکی نقاش خوبی است، یکی قصه‌گوی قدری است و وقتی قصه‌ای روایت می‌کند، بچه‌ها شش دانگ

به او توجه می‌کنند، یکی شعر دوست دارد و دیگری آدمی هنری است که می‌تواند کاردستی درست کند. بی‌تردید مربی باید از توان شخصی خودش هم استفاده کند؛ چون در آن رشته خلاقیت و مهارت بیشتری دارد. البته مربی پیش دبستانی باید سطح متوسطی از همه مهارت‌های مورد نیاز را داشته باشد.

- پشتیبانی: بسته آموزشی خوب باید محصول یک مرکز یادگیری باشد نه یک نشر. تاکنون تولیدکننده‌های عمده بسته‌های آموزشی ناشرها بوده‌اند. شاید درست این است که یک مرکز یادگیری باید چنین بسته‌ای را تولید کند. وقتی یک مرکز یادگیری پشتیبان بسته باشد، می‌تواند خدمات متنوعی ارائه کند و در ضمن، دائم خود را به‌روز کند.

خوشبختانه این اتفاق در بسته آموزشی «من می‌دانم، من می‌توانم» افتاده و تاکنون سه بار ویرایش شده است. بسته خوب مانند موجود زنده‌ای است که مدام رشد می‌کند و متناسب با پژوهش‌ها به‌روز می‌شود.

- انعطاف‌پذیری: محتوای آموزشی پیش دبستانی باید به گونه‌ای باشد که اگر به هر دلیلی کودک، هنگام آموزش یک واحد یادگیری، در کلاس حضور نداشته باشد یا مربی برای مرخصی یک‌ماهه مجبور شود کار را به همکارش واگذار کند، همه چیز به هم نریزد. در این بسته، موضوعات به شکل پیمانه‌ای طراحی شده است. هر واحد یادگیری هویت

مستقل دارد. انعطاف‌پذیری در بسته آموزشی دست معلم را باز می‌گذارد تا به هر نحو و هر ترتیبی که می‌خواهد از آن بسته استفاده کند. مهم‌ترین نکته این است که مربی بتواند با بسته به راحتی ارتباط برقرار کند.

- قابلیت ایده‌پردازی: بسته آموزشی باید جرقه‌هایی را در ذهن مربی بزند و مربی را به سمت ایده‌های جذاب رهنمون باشد. البته مربی هم باید طراح آموزشی باشد و نحوه تلفیق محتواهای متعدد و سبک‌سنگین کردن آن‌ها را بداند.

- قابلیت چندرسانه‌ای شدن: دنیای امروز دنیای تک‌رسانه‌ای نیست. پس بسته‌ای که امروز طراحی می‌شود، لازم است چندرسانه‌ای باشد. بسته خوب بسته‌ای است که وقتی کودک با آن کار می‌کند، زده نشود. امکانات صوتی و تصویری با کیفیت از لوازم مهم یک بسته خوب است.

- امکان تبادل نظر با مخاطب: تولیدکننده بسته باید برای تبادل نظر با مخاطب تلاش کند. ما در سه سال گذشته سه بار محتوای کتاب را با نظرسنجی‌هایی که داشتیم، تغییر دادیم.

- راهنمایی برای والدین: پدر و مادر اولین مربیان کودک هستند. نقش آن‌ها جایگزینی ندارد؛ اما ممکن است آن‌ها اطلاعی از روند آموزش فرزندانشان نداشته باشند. در کتاب راهنمای والدین، ۱۶۰ فعالیت طراحی شده است که پدر و مادر می‌توانند آن‌ها را با فرزندشان انجام دهند؛ مهارت‌هایی مثل لباس پهن کردن، جوراب شستن و تمیز کردن خانه. اصلاً مهم نیست کودک با چه کیفیتی این فعالیت‌ها را انجام می‌دهد. مهم مسئولیتی است که بر گردن او گذاشته می‌شود. فعالیت‌های این کتاب در خانه هم ادامه می‌یابد.

والدین با کتاب راهنمایی که در اختیار آن‌ها قرار داده شده است، به خوبی از روند آموزش آگاه خواهند شد. همچنین مربی می‌تواند با ارجاع والدین به بارکدهایی که در هر واحد یادگیری ثبت شده است، آن‌ها را متوجه محتوای تربیتی خود کند. بدین ترتیب، این شبهه که شاید برای برخی از والدین ایجاد شود که شما فقط در حال بازی هستید، مرتفع می‌شود.

- امکان ثبت مشاهدات مربی از روند رشد نوآموز: علاوه بر همه این موارد، معلم در صفحه آخر هر کتاب می‌تواند آنچه را در مورد هر نوآموز متوجه شده است، بنویسد.

همچنین او می‌تواند در این قسمت به والدین نکاتی را که نیاز به یادآوری دارند، مثل همدلی بیشتر، تذکر دهد.

- توجه به شاخص‌های عمومی چاپ کتاب برای کودک: برای نشر کتاب در دوره پیش دبستانی باید شاخص‌هایی در نظر گرفته شود، از جمله نوع کاغذ، قطع، صحافی و جذابیت تصویر. در این بسته آموزشی به این نکات توجه ویژه شده است

- توجه به محتوا (شاخص‌های تخصصی): دنیای پیش دبستانی دنیای عاطفه، احساس و تأثیرگرفتن‌های عاطفی است. در قدم نخست، باید بار آموزشی از دوش مربی برداشته شود. مربی پیش دبستانی رسالتی برای یاد دادن حدی از یادگیری ندارد. برای همین لازم نیست مربی آشناری از علم و یاد دادن باشد. مربی آشناری از احساسات خوب و شوق برانگیز برای نوآموز است. در پیش دبستانی، کیفیت غنی‌سازی محیط بچه‌ها مهم است، نه ارزشیابی آن‌ها. حد یادگیری هر نوآموز خودش است. کودک در این دوره تلاش می‌کند از فردیت خود خارج و به اجتماع وارد شود؛ بنابراین آنچه اهمیت دارد، غنی‌سازی محیط اوست. محتوای بسته‌های آموزشی باید به گونه‌ای باشد که کودک را سرگرم کند، بخنداند، بدواند و... بسته آموزشی «من می‌دانم، من می‌توانم» تلاش کرده است به این مهم بپردازد.

ب ممنوعیت‌ها در دوره پیش دبستانی

فرایند تربیت در این دوره باید‌ها و نباید‌هایی دارد که توجه به آن‌ها ضروری است. در صفحه ۱۱ راهنمای والدین، در این بسته آموزشی، بر اساس اسناد بالادستی آموزش و پرورش، ممنوعیت‌های پیش دبستانی چنین عنوان شده است:

مقایسه عملکرد نوآموز با عملکرد نوآموزان دیگر؛ گرفتن هرگونه آزمون، نمره‌دهی و صدور کارنامه ارزشیابی؛ آموزش اعداد ریاضی؛ آموزش انتزاعی و حافظه‌مدار؛ دادن هرگونه تکلیف به نوآموز در خانه و اجبار به انجام تکلیف در مدرسه؛ ارزشیابی مستقیم از نوآموز؛ آموزش الفبای فارسی؛ اجبار برای دستیابی نوآموز به حدمعینی از یادگیری.

در بسته آموزشی «من می‌دانم، من می‌توانم» این ممنوعیت‌ها لحاظ شده‌اند.

روز دوم؛ تجربه و یادگیری

روز دوم کارگاه روز تجربه کردن بود. با توجه به گروه‌بندی از پیش مشخص شده، هر مدرسه یکی از موضوعات بسته یادگیری «من می‌دانم، من می‌توانم» را به انتخاب خود به صورت نمایشی اجرا کرد. ترتیب اجرا به آن‌ها را بداند.

بسته آموزشی باید جرقه‌هایی را در ذهن مربی بزند و مربی را به سمت ایده‌های جذاب رهنمون باشد. البته مربی هم باید طراح آموزشی باشد و نحوه تلفیق محتواهای متعدد و سبک‌سنگین کردن آن‌ها را بداند.

این‌گونه بود: اجرای بخشی از کتاب بدن من توسط پیش دبستانی ناحیه ۱، کتاب «شهر من» توسط پیش دبستانی پسرانه ناحیه ۲، کتاب «خانه من» توسط پیش دبستانی دخترانه ناحیه ۲ و کتاب «دنیای من» توسط پیش دبستانی ناحیه ۱.

بعد از هر اجرا، آقای ناصری کارهای هر گروه را بررسی و توضیحاتی پیرامون آن ارائه دادند. در ادامه، جناب آقای سید محسن گلدان‌ساز نکاتی را پیرامون مسائل آموزشی و تربیتی بیان کردند که به برخی از آن‌ها می‌پردازیم:

باید بدانیم!

۱. آزادی و اختیار از حقوق اساسی و مهم همه انسان‌هاست و کودکان نیز از این حقوق برخوردار هستند. گروهی از صاحب‌نظران معتقدند که کودک باید آزادی و حق انتخاب داشته باشد تا مسائل زندگی را با اراده و اختیار خودش تجربه کند؛ اما در سوی دیگر، برخی بر این باورند که کودک باید تحت کنترل مستقیم پدر و مادر و مدرسه باشد؛ زیرا در وضعیتی نیست که به اراده و اختیار خودش واگذار شود.

۲. دستاورد تجربی گروهی از اهالی تعلیم و تربیت بر این موضوع تکیه می‌کند که کودک باید به تدریج با واقعیت‌های فرهنگی، در کف جامعه، آشنا شود تا در نوجوانی و جوانی و هنگام برخورد با آن واقعیت‌ها با سردرگمی و چالش روبه‌رو نشود. تربیت در محیط کاملاً پاستوریزه پاسخگوی زندگی در اجتماع پیچیده امروز نیست. کودکی که دور از واقعیت‌های جامعه نگه داشته شود، آنچه خانواده برای تربیتش رشته‌اند، در آینده پنبه می‌شود.

۳. آموزش و یادگیری دو مقوله کاملاً جدا هستند و تفاوت معناداری با هم دارند. آموزش از بیرون و توسط فرد یا افرادی برای فرد یا افرادی دیگر برنامه‌ریزی می‌شود؛ اما یادگیری فقط درونی است و هرکس می‌تواند با اراده و اختیار برای خودش برنامه‌ریزی کند و دست به اقدام بزند. بنابراین هر آموزشی لزوماً به یادگیری نمی‌انجامد؛ ولی هر اقدامی برای یادگیری به یادگیری منجر می‌شود. علاوه بر این، بسیاری از صاحب‌نظران بر این باورند که آموزش در دوره پیش دبستانی جایگاهی ندارد.

۴. در نمودار سازمانی کودکان، اگر معاون آموزشی و معاون تربیتی یا شبیه این واژگان داریم، باید به این پرسش پاسخ دهیم: «آیا ما در پیش دبستانی آموزش می‌دهیم؟» اگر پاسخ به این پرسش منفی باشد، باید بپرسیم: «پس عنوان معاون آموزشی در این دوره برای چیست؟!» علاوه بر آن، این سؤال نیز مطرح می‌شود: «آیا تربیت و آموزش دو مقوله مجزا و

تفکیک شده هستند و مرزهای مشخصی دارند؟» اگر این چنین نیست، «چرا متولیان‌ش باید جدا از هم باشند؟» باید مراقب باشیم تا ناخواسته و ناآگاهانه ماهیت تربیت را از مربیگری و معلمی منفک نکنیم.

۵. کتاب درسی نمونه‌ای مبتنی بر برنامه درسی ملی است. معلم می‌تواند برنامه درسی را اجرا کند. در این صورت بی‌شک به همان نتیجه‌های کتاب درسی خواهد رسید. بسته «من می‌دانم، من می‌توانم» نیز چنین شرایطی دارد. اگر مربی پیش دبستانی هدف‌های این بسته را دنبال کند، روشن است که به هدف‌های یازده‌گانه دوره پیش دبستانی خواهد رسید. اجرا و انجام کامل و موبه‌موی این بسته یا هر بسته آموزشی دیگر مراد منظور نیست؛ بلکه این بسته یا بسته‌هایی این چنینی نمونه‌هایی هستند برای مشاهده بعضی راهکارها و در کنار آن ایده‌پردازی و خلق تجربه‌های تازه و بدیع. ارائه بسته برای این است که ره‌گم نشود.

مربی پیش دبستانی رسالتی برای یاد دادن حدی از یادگیری ندارد. برای همین لازم نیست مربی آشناری از علم و یاد دادن باشد. مربی آشناری از احساسات خوب و شوق برانگیز برای نوآموز است. در پیش دبستانی، کیفیت غنی‌سازی محیط بچه‌ها مهم است، نه ارزشیابی آن‌ها.

طرح سؤال

بحث پیش دبستانی که می‌شود، پرداختن به این سؤال نیز ضروری است: چرا مربیان پیش دبستانی فکر می‌کنند برای ارتقا باید به پایه‌های دیگر بروند؟ در این نشست، مربیان به این سؤال پاسخ دادند:

پای در دلد مربیان

۱. این کار بسیار سخت است؛ چون ما با کودک پنج ساله سروکار داریم. تمام کارکنان مدرسه درگیر بچه‌ها هستند و باید تمام وقت انرژی بگذارند. علاوه بر آن، نگاه جامعه به پیش دبستانی چنان است که مربی فکر می‌کند این پایه اهمیت ندارد. حتی مجتمع با قبول بچه‌ها از پیش دبستانی‌های دیگر، برای پایه اول، این احساس بی‌اهمیت بودن را در مربی پیش دبستانی ایجاد می‌کند. هر سال هم

پروژه‌ها و بسته‌های متعددی معرفی می‌شود و از مربی می‌خواهند روش‌ها را عوض کند. این روند، کار را برای مربی سخت می‌کند.

۲. برخی اوقات، انتقالی به پیش دبستانی از آن روست که معلم به دلایلی مثل زایمان یا بیماری به مرخصی رفته است و وقت بازگشت، فقط پایه پیش دبستانی خالی بوده است. این فرد مجبور می‌شود به پیش دبستانی بیاید؛ اما بعد دوباره درخواست تغییر پایه می‌دهد.

۳. شروع همه طرح‌ها از پیش دبستانی است. این شاید به دلیل نجات پیش دبستانی‌هاست. شاید واقعاً مربی پیش دبستانی بتواند پایه ششم تدریس کند. این یک تغییر است و باید فضا برای انجام این تغییر مهیا شود؛ مثلاً هفته‌ای ده ساعت به معلم پیش بگویند: «می‌توانی بروی پایه‌های بالاتر و با شیوه خودت با آن‌ها کار کنی.»

مربی پیش دبستانی باید بسیار توانمند باشد، در قرآن، قصه‌گویی، نقاشی، نمایش خلاق و... با توجه به این مسائل باید حتماً کنار مربی یک کمک‌مربی هم داشته باشیم.

۴. من یک مربی‌ام که ۲۹ سال است، هر بار به یک دلیلی، تقاضای تغییر پایه داشته‌ام؛ حتی به من گفته‌اند برو دانشگاه درس بخوان، پایه‌ات را تغییر خواهیم داد؛ اما این کار را هم نکردند.

در ادامه، مدیرعامل محترم مجتمع ضمن شنیدن این دغدغه‌ها چنین اذعان داشت: «من چیزی می‌گویم که شما نگفتید. من می‌گویم تأثیر کار شما بیشتر از هر کاری است. حدود ۸۰ تا ۹۰ درصد شخصیت بچه‌ها در دوره‌های ابتدایی آموزش شکل می‌گیرد و بخش عمده‌اش هم در پیش دبستانی است. این را بارها گفته‌ام که من بیشتر دوست دارم دوره ابتدایی و پیش دبستانی داشته باشیم و اصلاً وارد دوره متوسطه نشویم.

من سختی کارتان را قبول دارم. تأثیر کار شما بسیار ارزشمند است. تصور نمی‌کنم به کسی گفته باشم بروید اطلاعاتتان را زیاد کنید که به پایه‌های بالاتر بروید. من مرتب می‌گویم دانشتان را بالا ببرید؛ چون کار پیش دبستانی بسیار سخت است.»

حدی یادگیری هر نوآموز خودش است. کودک در این دوره تلاش می‌کند از فردیت خود خارج و به اجتماع وارد شود؛ بنابراین آنچه اهمیت دارد، غنی‌سازی محیط اوست.